



Μηνιαία ηλεκτρονική έκδοση του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών

περίοδος Δ' | τεύχος 132 | Μάρτιος 2019



Καλύτερα μιας ώρας  
ελεύθερη ζωή  
παρά σαράντα χρόνια  
σκλαβιά και φυλακή

25<sup>η</sup> ΜΑΡΤΙΟΥ





τεύχος 132  
Μάρτιος 2019

### περιεχόμενα

Της σύνταξης .....	2
Νικηταράς: Ο Αχιλλέας του 1821 .....	3
Ανιχνεύοντας τον «Καπετάν Απέθαντο» .....	8
Βιβλιοπαρουσίαση Χρ. Κυριαζή .....	11
Μίμος ή δημιουργός; .....	14
Άτιτλον .....	16
Το μέλλον του Καραγκιόζη είναι το παρελθόν του ..	17
Ανακοινώσεις .....	19

**εξώφυλλο:** φιγούρα του Τάσου Κούζαρου

## Ο Καραγκιόζης μας

Μηνιαία ηλεκτρονική έκδοση  
του Πανελλήνιου Σωματείου Θεάτρου Σκιών

### Συντακτική επιτροπή

Δημήτρης (Τάκης) Κωστιδάκης  
Ιάσωνας Μελισσηνός  
Κ. Καμαριάρης (Ψυχραιμίας)  
Σωκράτης Κοτσορές

**Επιμέλεια κειμένων:** Τάσος Κούζαρος

**Σελιδοποίηση:** Νικόλας Δημητριάδης

### επικοινωνία

okaragkiozismas@gmail.com

## ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1925

Τζωρτζ 6, Αθήνα 10677

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Πάνος Καπετανίδης 210 4616664 - 6977357493

Δημήτρης (Τάκης) Κωστιδάκης 6942013881

www.karagkiozis.com

e-mail: panoskap@hotmail.com

somateiokaragkiozh@gmail.com

## 2 παραστάσεις για την οικονομική ενίσχυση του Σωματείου μας

Την Κυριακή 17 Μαρτίου, το Πανελλήνιο Σωματείο Θεάτρου Σκιών διοργανώνει δύο παραστάσεις για την οικονομική του ενίσχυση.

«Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΨΑΡΑΣ»

του Θίασου Μελισσηνού

α) παράσταση: έναρξη ώρα 11:30 π.μ.

β) παράσταση: έναρξη ώρα 4:00 μ.μ.

Στο Oscar Digital Cinema, Αχαρνών 330,  
Κ. Πατήσια (Έναντι ΗΣΑΠ)

ΠΛΗΡΩΝΟΥΜΕ ΟΛΟΙ ΑΠΟ 5 ΕΥΡΩ!!!

Σας περιμένουμε!

Ο πρόεδρος, **Πάνος Καπετανίδης**

Ο γεν. γραμματέας, **Τάκης Κωστιδάκης**

Ο καλλιτεχνικός διευθυντής της Εθνικής Σκηνης

Θεάτρου Σκιών, **Άγγελος Αλιμπέρτης**

# Νικηταράς

## Ο Αχιλλέας του 1821

του ΤΑΣΟΥ ΚΟΥΖΑΡΟΥ

Καλλιτέχνη ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ - ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ



Την 6η πρωινή της 25ης Σεπτεμβρίου 1849, ημέρα Κυριακή, πέθανε στο φτωχικό του στον Πειραιά ο Νικήτας Σταματελόπουλος, σε ηλικία 68 ετών (Φωτο 2). Ο λαμπρός αυτός πολίτης, υποστράτηγος και γεροστιαστής προκάλεσε με το θάνατό του πάνδημη συγκίνηση στην πόλη των Αθηνών. Ποια πιο φυσική αντίδραση ως ελάχιστος φόρος τιμής για τον Άνδρα εκείνο, που θυσίασε τα πάντα για την Ελευθερία της πατρίδας μας!

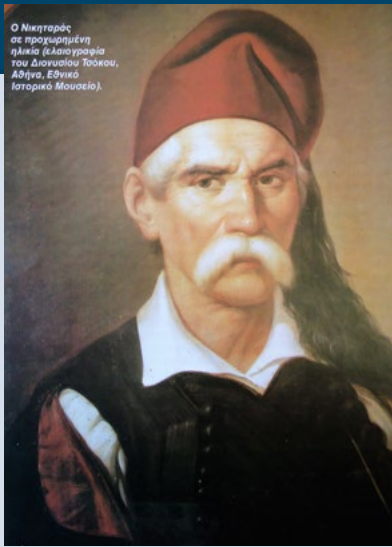
Τα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του εβίωσε πραγματικά ένα δράμα. Ανέκτησε την ελευθερία του στις 18 Σεπτεμβρίου 1841, ύστερα από 14 μήνες φυλάκισης στην Αίγινα, με την κατηγορία της σύστασης της «Φιλορθοδόξου Εταιρείας» μιας μυστικής συνωμοτικής οργάνωσης. Η οργάνωση αυτή, που υποκινούσε ο Ρώσος πρέσβης Γαβριήλ Κατακάζυς, εκμεταλευόμενη τον αγνό πατριωτισμό του Νικηταρά, στόχευε στην εξέγερση των περιοχών που βρίσκονταν ακόμη υπό Οθωμανική κυριαρχία, καθώς και στο να ασπαστεί ο Όθων το ορθόδοξο δόγμα. Εξ αιτίας των κακουχιών κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του δεν ήταν πλέον ο αγέρωχος πολεμιστής που προκαλούσε το φόβο και τον τρόμο στους εχθρούς, αλλά ένας άρρωστος και εξαντλημένος γέροντας. Η επιστροφή του μάλιστα προκάλεσε τέτοια συναισθηματική φόρτιση στη μικρότερη κόρη του, ώστε αυτή να χάσει τα λογικά της! Η νέα αυτή δυστυχία έδωσε στο Νικηταρά την «χαριστική βολή» και συνετέλεσε στην επιδείνωση της κατάστασης της υγείας του. Έτσι, σιγά-σιγά άρχισε να χάνει την όρασή του και λίγο πριν πεθάνει τυφλώθηκε τελείως.

Τα οποία τιμητικά αξιώματα του αποδόθηκαν από το

Ελληνικό κράτος δεν τού προσέφεραν καμία δυνατότητα βελτίωσης της κακής οικονομικής του κατάστασης και της κλονισμένης υγείας του. Αυτή υπήρξε η ανταμοιβή του για το αίμα που έχυσε ο ίδιος και όλη η οικογένειά του ανιδιοτελώς στον Αγώνα της Παλιγγενεσίας.

Ο Νικήτας Σταματελόπουλος γεννήθηκε στο χωριό Τουρκολέκα, στη Μεγαλόπολη της Πελοποννήσου, και όταν προσήλθε στον Αγώνα διέθετε ήδη πλούσια πολεμική πείρα: ήδη, από 11 χρόνων γνώρισε τη σκληρή ζωή των κλεφτών ακολουθώντας τον πατέρα του. Αργότερα, ο Ζαχαριάς τον εντάσσει στη σωματοφυλακή του. Προσκολλάται στο θείο του, Θεόδωρο Κολοκοτρώνη (φωτο 3) και γίνεται ο πολυτιμότερος συνεργάτης του σ' όλες τις φάσεις της Επανάστασης. Τον Αύγουστο του 1805, μετά το φόνο ενός Τούρκου στο Λιοντάρι, καταφεύγει στη Ζάκυνθο, κατατάσσεται στον Ρωσικό στρατό και παίρνει μέρος στην εκστρατεία των συμμαχικών πόλεων της Ιταλίας εναντίον του Ναπολέοντα. Μετά την παραχώρηση των Επτανήσων στη Γαλλία τον Ιούλιο του 1807 μαζί με το θείο του καταφεύγει στη Σκιάθο και συμμετέχει ως κουρσάρος στη δράση του θρυλικού Μαύρου Στόλου, αποκτώντας έτσι πολεμική εμπειρία και στο ναυτικό αγώνα. Την άνοιξη του 1808 σπεύδει μαζί με τον Κολοκοτρώνη σε βοήθεια του ανυπότακτου Τουρκαλβανού φίλου τους Αλή Φαρμάκη εναντίον του Βελή Πασά, γιου του περιβόητου Αλή των Ιωαννίνων. Παρά τις επιφυλάξεις του κατατάσσεται ως αξιωματικός στα Ελληνικά συντάγματα των Επτανήσων και διακρίνεται στην κατάληψη του «διαβολικού» κάστρου της Λευκάδας, που κατείχαν οι Γάλλοι τον Μάρτιο-Απρίλιο του 1810. Το 1812 γνωρίζεται με τον Ιρλανδό συνταγματάρχη Τσώρτς και





Φωτό 2



Φωτό 3



Φωτό 4 Ο Σουρτούκας, από τον Τάσο Κούζαρο

τον ακολουθεί στη Νεάπολη της Σικελίας, συμπληρώνοντας τις γνώσεις του σε θέματα Ευρωπαϊκής στρατιωτικής τακτικής. Τον Οκτώβριο του 1816 ο Νικηταράς δέχεται ισχυρότατο πλήγμα, καθώς οι Τούρκοι συλλαμβάνουν και εκτελούν στη Μονεμβασιά τον πατέρα του και τον αδελφό του Ιωάννη. Ο τραγικός χαμός τους θέριεψε μέσα του την επιθυμία για εκδίκηση, που τον μετέτρεψε σε πραγματικό Τουρκοφάγο. Το φθινόπωρο του 1818 επιστρέφει στην Πελοπόννησο και στις 18 Οκτωβρίου του ίδιου χρόνου μυείται στη Φιλική Εταιρεία από τον παλιό του φίλο Ηλία Χρυσοσπάθη. Μια συμπλοκή με Τούρκους στην Αλωνίσταινα θα τον αναγκάσει να καταφύγει και πάλι στη Ζάκυνθο, όμως τον Φεβρουάριο πλέον του 1821 επιστρέφει στο Μοριά, για να ξεκινήσει την απaráμιλλη επική του πορεία, καθιστώντας το όνομά του συνώνυμο του τρόμου για τους τυράννους της πατρίδας.

Ο Νικηταράς έχει κατακτήσει ένα μοναδικό προνόμιο, είναι ο αγωνιστής που άνοιξε την αυλαία της Επανάστασης τη νύχτα της 16ης προς 17η Μαρτίου 1821, συμπλεκόμενος με μία ομάδα Τούρκων έξω από την Καλαμάτα και είναι ο ίδιος που έριξε τους τίτλους τέλους της με τις τελευταίες ντουφεκιές στη μάχη της Πέτρας της Βοιωτίας, την 12η Σεπτεμβρίου 1829.

Η Καλαμάτα απελευθερώθηκε στις 23 Μαρτίου του 1821 θα υποδεχθεί το Νικηταρά μαζί με τους Κολοκοτρώνη, Παπαφλέσσα, Αναγνωσταρά και Μούρτζινο μέσα σε κλίμα άκρατου ενθουσιασμού.

## ΟΙ ΜΑΧΕΣ ΣΤΟ ΒΑΛΤΕΤΣΙ

Στην πρώτη μάχη του Βαλτετσίου, 24 Απριλίου του 21, ο Νικηταράς είναι ένας από τους λίγους οπλαρχηγούς οι οποίοι, αν και εγκαταλείφθηκαν από τους άντρες τους, ενεπλάκησαν σε άγρια μάχη με 7.000 Τούρκους. Μετά δε την άφιξη του Πλαπούτα και την υποχώρηση των Τούρκων ο παράτολμος Νικηταράς τους καταδίω-

ξε σε απόσταση μισής ώρας από την Τριπολιτσά, προκαλώντας τους να σταθούν να πολεμήσουν.

Η πολεμική του ορμή κατά τη δεύτερη μάχη του Βαλτετσίου, 12-13 Μαΐου του 1821, υπήρξε ο καθοριστικός παράγοντας, για να στέψει η Νίκη τα ελληνικά όπλα: καθώς επέστρεφε με τον Ιωάννη Κολοκοτρώνη από το Άργος μεταφέροντας μολύβι για βόλια άκουσε τον αχό της μάχης και αμέσως έσπευσε προς το Βαλτέτσι, αναγκάζοντας τον Κεχαγιά Μουσταφά Μπέη να υποχωρήσει, για να αποφύγει την πλήρη καταστροφή.

## ΣΤΑ ΔΟΛΙΑΝΑ, ΕΚΕΙ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ Ο ΤΟΥΡΚΟΦΑΓΟΣ!

Πέντε μέρες αργότερα, στις 18 Μαΐου, ο Νικηταράς επικεφαλής τριακοσίων ανδρών οχυρώθηκε στο χωριό Δολιανά αποκρούοντας απανωτές επιθέσεις τριών χιλιάδων Τούρκων. Με την άφιξη των ελληνικών ενισχύσεων στο πεδίο της μάχης η σχεδιαζόμενη τακτική υποχώρηση των Τούρκων μεταβάλλεται σε άτακτη φυγή. Ο Έλληνας Οπλαρχηγός προβαίνει σε αιφνιδιαστική αντεπίθεση με τέτοια ορμή, ώστε προκαλεί ανείπωτο όλεθρο στους καταδιωκόμενους. Τότε έλαβε το προσωνύμιο Τουρκοφάγος. Η νίκη των Δολιανών περιέσφιξε τον κλοιό γύρω από την Τριπολιτσά, προδιαγράφοντας το τέλος της οθωμανικής κυριαρχίας στην Πελοπόννησο.

Ο περιβόητος Τσοπανάκος που υπεραγαπούσε και θαύμαζε τον Νικηταρά στα «*Άσματα Πολεμιστήρια του υπέρ της ανεξαρτησίας της Ελλάδος αγώνος*» να πώς εξυμνεί το κατόρθωμα και τον πρωταγωνιστή του: (φωτο 4)

## Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΔΟΛΙΑΝΩΝ Η Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ

«Πάλιν άρχισ' ο πόλεμος  
και των Τουρκών ο όλεθρος,  
και στα Δολιανά ένας κρότος  
που ερράγησεν ο τόπος.  
Ω ήρωα Νικηταρά!  
Το αίμα των Τουρκών βοά,  
για να παύσης το σπαθί σου,  
την Ελληνικήν ορμήν σου.  
Μ' ογδόντα άνδρας κλείσθηκες,  
Τούρκους δεν εφοβήθηκες.  
Τρεις χιλιάδας δεν τρομάξεις  
ως ο Λεωνίδας κράξεις  
Πατρίδα να τιμήσωμεν  
και όλοι μιάν ώρ' ας ζήσωμεν,  
ήλθεν ο καιρός της δόξης  
την εκδίκηση να δώσης.  
Βάνει τους Τούρκους εμπροστά  
σαν ο τσοπάνος τα τραγιά,  
τους επήρε δύο πυργέλες  
και όλους τους τζεπιχανέδες'.»

### Ο ΑΓΙΟΣ ΣΩΣΤΗΣ

Αν ο Νικηταράς απέκτησε το προσωνόμιο του Τουρκοφάγου στα Δολιανά το επιβεβαίωσε, ώστε να μην τον εγκαταλείψει ποτέ, στις μάχες στα Δερβενάκια και ιδιαίτερα στη μάχη του Αγίου Σώστη. Ο Παναγιώτης Σούτσος, που εκφώνησε τον επιτάφιο λόγο προς τιμήν του μεγάλου νεκρού στο νεκροταφείο Αθηνών, περιγράφει με συγκλονιστικό τρόπο την καταιγιστική δράση του Νικηταρά, καθώς τον δημοσίευσε η εφημερίδα **ΑΙΩΝ** την Τετάρτη 28 Σεπτεμβρίου του 1849. Σας παρουσιάζουμε το σχετικό απόσπασμα σε απλή νεοελληνική: «..... ο Δράμαλης έρχεται. Στρατός 28.000 Οθωμανών και 50 χιλιάδων καμηλών, μουλαριών και αλόγων που παρακολουθούνται από υπηρέτες και ιπποκόμους προχωρεί σαν μαύρο σύννεφο που σκιάζει τη γη.... σιωπή λίγων λεπτών γίνεται. Αλλά κάποιος ψηλός άντρας από τον ελληνικό στρατό πηδά πρώτος, τα μάτια του αστράφτουν, καθώς και το γυμνό του σπαθί «Πέρσες! φωνάζει Πέρσες! Οι Έλληνες σας εφάγαμεν. Εγώ είμαι ο Νικήτας!» (....Σαν λεοντάρι χλεμερτεί, τους Τούρκους τους καταπατεί.. συμπληρώνει την εικόνα ο Τσοπανάκος). «Ο τουρκικός στρατός στέκει, οι Έλληνες ορμούν. Όσοι βράχοι, όσοι λόφοι, όσοι πλάτανοι, όσοι λίθοι, Όλοι Έλληνες με τα σπαθιά στα χέρια φαίνονται στα μάτια των δειλισμένων Οθωμανών, που είχαν τον Κολοκοτρώνη πίσω



Φωτό 5 Η στρατιά του Δράμαλη

τους και το Νικήτα μπροστά τους: άλλοι των Οθωμανών πολεμούν και σφάζονται, άλλοι ρίχνουν κάτω τα όπλα, άλλοι γονατίζουν και τον Μωάμεθ επικαλούνται, άλλοι οδύρονται και οι γκρεμοί αντιλαλούν κλάματα. Πολλοί δε από τους λόφους στο χάσμα γκρεμίζονται. Ο Νικήτας, ο οποίος για πολύ χρονικό διάστημα είχε γίνει άφαντος επιστρέφει έχοντας ματωμένο σπαθί, χέρια και μορφή, οι δε τρίχες της κεφαλής του στέκονται όρθιες....».(-φωτο 5) Σύμφωνα με την παράδοση άλλαξε ο Νικηταράς κατά τη διάρκεια της μάχης τέσσερα σπαθιά και αφού τα τρία πρώτα έσπασαν το τέταρτο χρειάστηκε ιατρική βοήθεια, για να ξεκολλήσει από το χέρι του, καθώς είχε υποστεί βαριάς μορφής αγκύλωση! Έδινε, μάλιστα, ο ίδιος κουράγιο στον εαυτό του, καθώς πολεμούσε: «...Κουράγιο Νικήτα Τούρκους σφάζεις!». «Βλέποντας ο Δράμαλης το 1/3 του στρατού του να έχει χαθεί υποχωρεί και μέσα από το Αγιονόρι προχωρεί προς Κόρινθο. αλλά εκεί πάλι ο Νικήτας! (Για να ανακόψει την ορμητική και συντεταγμένη πορεία των Τούρκων πυροβόλησε ανάμεσά τους το φορτίο μιας καμήλας, αντιλαμβανόμενος πως πρόκειται για πυρίτιδα. Ο εκκωφαντικός θόρυβος της έκρηξης διέλυσε την τάξη της τουρκικής πορείας, προκαλώντας γενικευμένο πανικό!) Χίλιοι πεντακόσιοι Οθωμανοί πέφτουν και ο Νικήτας έκτοτε καλείται **Τουρκοφάγος**....».

<sup>1</sup> τζεπιχανέδες: τα πολεμοφόδια, το υλικό του πολέμου





Φωτό 6 Ο ταχύπους Νικηταράς

## ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ ΤΟΥ ΝΙΚΗΤΑΡΑ

Παρά την έμφυτη πολεμικότητά του το Νικηταράς αναδείχθηκε σε πολλές περιπτώσεις **ανθρωπιστής**, μέσα στη σκληρότητα του αγώνα για ανεξαρτησία: «Κατά την άλωση της Τριπολιτσάς έκανε το παν, για να αποτρέψει τη σφαγή του μουσουλμανικού πληθυσμού και δίκαια εξαιρέθηκε από τους παρόντες Φιλέλληνες από κάθε κατηγορία σφαγής ή λαφυραγωγίας. Για τούτο, όπως και για άλλες παρόμοιες περιπτώσεις, ο Τυρταίος του Αγώνα, ο Τσοπανάκος τον εγκωμίασε: «... στα λάφυρα δεν άπλωσε. Φάνηκε Λυκούργος νέος, νομοθέτης και γενναίος...».

**-Τον ξεχώριζε η απουσία του πνεύματος της φιλαρχίας, καθώς και η πίστη στη φιλία**, για αυτό και αρνήθηκε με υψηλό φρόνημα και αξιοπρέπεια τον παραμερισμό του Οδυσσέα Ανδρούτσου και την ανάληψη από τον ίδιο της αρχηγίας των στρατευμάτων της ανατολικής Στερεάς, τονίζοντας προς τους εκπροσώπους του Αρείου Πάγου: «*Η ανάμιξη των πολιτικών στις στρατιωτικές επιχειρήσεις θα είναι καταστροφική για την πορεία του αγώνα.*»

**-Πρόσφερε και το υστέρημά του για τον αγώνα:** όταν το 1823 η θαλασσινή επιδρομή του εχθρού δεν μπορούσε να ανακοπεί, γιατί στερείτο από πολεμοφόδια ο ελληνικός στόλος, ο Νικήτας απέστειλε την χρυσοβαρή μάχαιρά του στον Μιαούλη, γράφοντάς του: «*πώλησε αυτήν*». Αλλά ο Μιαούλης ευλαβικά επέστρεψε τη μάχαιρα προς τον Νικήτα, απαντώντας του: «*φόνευε!*».

**-Αναδείχθηκε αληθινός πατριώτης**, καθώς μέσα στις συνθήκες του εμφυλίου πολέμου υπερέβη τα προ-

σωπικά μίση και το στενό τοπικιστικό πνεύμα, αναχαίτισε την έμφυτη ορμητικότητά του, ενώ χυνόταν αδελφικό αίμα, και προσπάθησε να συμβιβάσει τις αντιμαχόμενες παρατάξεις, προτείνοντας σύγκληση εθνοσυνέλευσης.

**-Παροιμιώδης υπήρξε η ολιγάρκεια και η υπερηφάνεια του:** όταν ο Γάλλος στρατηγός Μαιζόν κατά τη διάρκεια της επιτήρησης της αποχώρησης του στρατού του Ιμπραήμ από την Πελοπόννησο θέλησε να τον περιποιηθεί, όπως του άρμοζε, ο περήφανος Οπλαρχηγός αρνήθηκε λέγοντας ότι δεν του έλειπε τίποτε και η Ελλάδα μπορούσε να θρέψει τους στρατιώτες της και ταυτόχρονα έκρυβε με επιμέλεια το δοχείο με τις λίγες ελιές του!

**-Αναγνώριζε την αξία των άλλων:** όταν οι δικαστές του Κολοκοτρώνη, Τερτσέτης και Πολυζωίδης έγιναν αντικείμενα λατρείας, σ' έναν τους περίπατο, από τους κατοίκους του Ναυπλίου για την πεισματική τους άρνηση να καταδικάσουν σε θάνατο τον Κολοκοτρώνη και τον Πλαπούτα, ξεπρόβαλε μέσα από το πλήθος και πλησιάζοντας τον Πολυζωΐδη του είπε δακρυσμένος: «*Πρόεδρε, με την ηρωική σου διαγωγή Μού πήρες τις δάφνες των Δερβενακίων.*»

**-Ο Νικήτας πολέμησε τους πάντες !** Αναλυτικά αναφέρει στον επιτάφιο του ο Παναγιώτης Σούτσος: «...ήρθε ο Ιμπραήμ και η γη της Πελοποννήσου **εκαύθη μέχρις Άδου κατωτάτου**. Ο Νικήτας **επολέμησε στην Καστάνιτσα της Σπάρτης, τον πολέμησε στα όρη της Μεγαλούπολης και τρεις λόχους κατέσφαξε Αράβων γύρω από την Τρίπολη μαζί με άλλους στρατηγούς της Πελοποννήσου. 50.000 Αλβανών πολιόρκησαν το Μεσολόγι-**

**Φωτό 7 Η ΕΛΛΑΔΑ:**  
φιγούρα του Τάσου Κούζαρου

**«ΑΝΔΡΩΝ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΠΑΣΑ ΓΗ ΤΑΦΟΣ»**

Ο Νικηταράς ετάφη δίπλα στο Θεόδωρο Κολοκοτρώνη στο πρώτο νεκροταφείο Αθηνών. Ωστόσο, φαίνεται πως ο θάνατος της γυναίκας του και των παιδιών του και η έλλειψη στενών συγγενών και άμεσων απογόνων στάθηκε αφορμή **να μην ενδιαφερθεί κανείς για τη σορό του!** Έτσι, σήμερα αγνοούμε την τύχη των οστών του Νικηταρά, όπως και των περισσότερων Πολεμιστών, που χάρη στην αυταπάτη τους απολαμβάνουμε όλοι εμείς άκοπα, ανέγνωιστα και αδαπάνητα το υπέρτατο αγαθό της Ελευθερίας, και μάλιστα μερικοί από εμάς δεν διστάζουν και να ασχημονούν, χωρίς το ελάχιστο ίχνος ντροπής, μπροστά από το μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτου, παρόλο που ο Εθνικός μας Ύμνος διασαλπίζει : «...Από τα κόκκαλα βγαλμένη Των Ελλήνων τα ιερά και σαν πρώτα Ανδρειωμένη, Χαίρει, ω Χαίρει,Ελευθεριά!»

1. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 21 Δημ. Φωτιάδη Τόμος 2<sup>ος</sup> σελ. 241-275
2. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, Τεύχος 67 Μάρτιος 2002, ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ Ο ΤΟΥΡΚΟΦΑΓΟΣ, σελ. 7-14
3. Εφημερίδα ΑΙΩΝ, αριθμός 1002, Τετάρτη 28 Σεπτεμβρίου 1849, σελ. 1-2
4. Φωτάκου ΠΕΛΛΟΠΟΝΗΣΙΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΟΥ 1821 (Νικητάρá Απομνημονεύματα) Εκδόσεις ΒΕΡΓΙΝΑ Αθήνα 1996
5. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Τόμος 9<sup>ος</sup> Εκδόσεις ΦΑΡΟΣ, Αθήνα 1983



# Ανιχνεύοντας τον «Καπετάν Απέθαντο»

του Γιάννη Χατζή  
Καραγκιοζοπαίχτη

**Α**νάμεσα σε τόπους, χρόνια και πεπρωμένα στην καθημερινή δημόσια ζωή, το Βυζάντιο φαίνεται να αποστασιοποιείται ολοένα και περισσότερο από τον ιστορικό του πυρήνα και να αγγίζει τα όρια του θρύλου. Η λαϊκή φαντασία πρώιμα, εύκολα και χαριτωμένα θα έλεγε κανείς, αγνόησε τα σύνορα μεταξύ πραγματικού και φανταστικού κόσμου, αγγίζοντας τα όρια του μεταφυσικού, πλουτίζοντας έτσι με το δικό της σπάταλο αλλά γλαφυρό τρόπο την ήδη πλούσια νεοελληνική μυθολογία, με άμεσο αντίκτυπο στη λαϊκή συνείδηση και πρακτική.

Τη μυθοπλαστική αυτή διεργασία θα απογειώσει το πάρσιμο της Πόλης και τα γεγονότα που τη συνόδευσαν. Οι θρύλοι της Άλωσης με πρώτο και καλύτερο εκείνον του «Μαρμαρωμένου Βασιλιά», συχνά-πυκνά έγιναν αντικείμενο αντιπαράθεσης και εκμετάλλευσης πολιτικών σκοπιμοτήτων. Αν και όλη αυτή η μυθοπλασία συντηρήθηκε από την αμάθεια, τη θρησκοληψία και τη δεισιδαιμονία ενός παραδοσιακού και κύρια αγροτοδημοτικού πληθυσμού, προεπαναστατικά και μέχρι τα πρώτα χρόνια του νεότευκτου βασιλείου, θα απαιτηθεί η αστικοδημοκρατική ανάπτυξη της νεοελληνικής κοινωνίας για να περάσει στις μέσα σελίδες των λαϊκών αναγνωσμάτων, στα «πάλκα» και τις «μάντρες» των λαϊκών θεαμάτων.

Μέχρι τότε το Βυζάντιο θα γίνει παραμύθι στα χείλη της γιαγιάς και νανούρισμα στις μάνες την αγκάλη. Θα το σκαλίζει ο παππούς στη γκλίτσα του, θα το χορέψουν τα παλικάρια στα πανηγύρια, θα το παίζουν τα παιδιά στα παιχνίδια τους, θα το υφάνουν και θα το κεντήσουν τα κορίτσια στους τσεβρέδες. Φαντάζει σαν μια εποχή αθωότητας για το αφυπνισμένο γένος, μόνο που οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και η μικρασιατική εκστρατεία ήταν πολύ κοντά, μόνο που η μικρασιατική καταστροφή περίμενε τη σειρά της, για να θάψει αδίστακτα κορμιά και όνειρα. Τα «δώδεκα ευζωνά-



ρεκλάμα του Αβραάμ Αντωνάκου

κια» του τραγουδιού, που ξεκίνησαν «στον πόλεμο να πάνε», για χρόνια αναζητιόταν ραδιοφωνικά μέσω του Ερυθρού Σταυρού από τους συγγενείς τους.

## Ο μυθιστορηματικός Μαρμαρωμένος Βασιλιάς

Προπολεμικά εκδίδονται σε τεύχη, σε συνέχειες και σε τόμο «ο Καπετάν Απέθαντος» και «Το μυστικό του Καπετάν Απέθαντου» του Γιώργου Τσουκαλά, από τις εκδόσεις ΑΓΚΥΡΑ με εικονογράφηση Γεράσιμου Γρηγόρη και γίνονται δημοφιλέστατα στο αναγνωστικό κοινό. Στο «Μυστικό του Καπετάν Απέθαντου» αποκαλύπτεται και η ταυτότητα του γίγαντα πρωταγωνιστή. Ο μύθος του μαρμαρωμένου βασιλιά που ζωντανεύει στην τουρκοκρατία για να εκδικηθεί το σκλαβωμένο γένος, ήταν ένα θέμα προσφιλές, που με το βαλκανικό πόλεμο του 1912, ενέπνευσε το λαϊκό μυθιστόρημα-τογράφο Αριστείδη Κυριακό. Θα γράψει ο αείμνηστος Απόστολος Δούρβαρης στη μελέτη του «Ο Αριστείδης Κυριακός και το λαϊκό ανάγνωσμα»: «Ο Κυριακός προσέφερε στον λαό πρότυπα από τα οποία είχε μεγάλη ανάγκη για την τόνωση του ηθικού και την αποκατάσταση του εθνικού φρονήματος». Το 1911 θα εκδοθεί από τους Δημ. Αναγνωστόπουλο – Παναγ. Πρετράκο το μυθιστόρημα του Κυριακού «Ο γιος της Νεράιδας», που θα ξαναεκδοθεί από τις εκδόσεις Παλλας το 1922 κι ακόμη από τις εκδόσεις Άτλας στη Νέας Υόρκη. Το



1913 εκδίδεται από τον Αντώνη Σαραβάνο το μυθιστόρημα του Κυριακού «Ο μαρμαρωμένος βασιλιάς».

Ο Γιώργος Τσουκαλάς χρησιμοποιεί τους ήρωες του Αριστείδη Κυριακού και το μύθο του μαρμαρωμένου βασιλιά στο πολυσέλιδο μυθιστόρημα

του «Ο Καπετάν Απέθαντος», εκλαϊκεύοντας τους στα μάτια των θεατών, με μια πιο οικεία μεταφυσική χροιά, που συνάδει πιο πολύ με τις τοπικές δοξασίες στις πρώτες δεκαετίες του 20<sup>ου</sup> αιώνα, για όσους αποδημούντες επιχειρούν την «ανάβαση» στον πάνω κόσμος. Η αλήθεια είναι ότι οι αλτρωτικές παραπομπές του «Καπετάν Απέθαντου», υποχωρούν μπροστά στο χείμαρρο της περιπέτειας του μυθιστορήματος, στην οποία και επικεντρώνεται ο Τσουκαλάς. Ο ίδιος ο συγγραφέας θα χαρακτηρίσει το μυθιστόρημα του «Μέγα περιπετειώδες ηρωικόν μυθιστόρημα. Το βιβλίο της λεβεντιάς, του τρόμου, του μυστηρίου». Προπολεμικά έγραψε ακόμη και τον «Αόρατο άνθρωπο» και «Το μυστικό του αόρατου ανθρώπου», που πραγματεύονται της περιπέτειες ενός φουστανελοφόρου καπετάνιου που μπορούσε να γίνει αόρατος, στην αυλή του Αλή Πασά.

## Ο Καπετάν Απέθαντος στον καραγκιόζη

Γρήγορα ο μυθιστορηματικός Καπετάν Απέθαντος θα ζωντανέψει σε ελεύθερη διασκευή στον μπερντέ του Καραγκιόζη και κατακτά την «αξιότιμον πελατεϊάν» της «μάντρας», ποντάροντας στις λυτρωτικές και πατριωτικές λαϊκές διαθέσεις. Έκτοτε δε θα σταματήσει να παίζεται απ' όλους σχεδόν του παλιότερους αλλά και τους νεώτερους караγκιοζοπαίκτες, σε διάφορες εκδόχες που συγκλίνουν στη μεταφυσική υπόσταση του Καπετάν Απέθαντου. Στις περισσότερες παραστάσεις είναι ο «Μαρμαρωμένος Βασιλιάς» Κ. Παλαιολόγος, ενώ σε κάποιες άλλες είναι πρόγονος της ηρωίδας, που λέγεται Άννα Φραντζή και ονομάζεται Ιωάννης Φραντζής. Στην παράσταση ο γιος της νεράιδας γίνεται αόρατος κι ο Καπετάν Απέθαντος γίγαντας αφύσικων διαστάσεων, που εμφανίζεται μάλιστα και μασκοφόρος για να μην αναγνωρίζεται η βασιλική του ταυτότητα.

Το έργο διαδραματίζεται στο κάστρο της Άννας Φραντζή με τον караγκιοζή υπηρέτη της. Η όλη δράση έχει να κάνει με έναν κρυμμένο θησαυρό, που προσπαθούν



Ο Καπετάν Απέθαντος με τον Κωνσταντίνο Κουτσουνπλή

να αρπάζουν Τούρκοι και πειρατές. Το έργο προσφέρεται για πολλά τρικ, ιδιαίτερα κατά τη στιγμή της εμφάνισης του Καπετάν Απέθαντου. Η επεισοδιακή δράση, το μυστήριο, η περιπέτεια και οι ανατροπές κρατούν το θεατή καθηλωμένο να αγωνιά για την τύχη της

κοπέλας, του αρραβωνιαστικού της Κωνσταντίνου Κομνηνού, φυσικά και του θησαυρού. Κι όταν επιτελείται το τιτάνιο έργο του μασκοφόρου εκδικητή, αυτός εξαφανίζεται από προσώπου γης, με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που είχε φανερωθεί, αφήνοντας υπονοούμενα για μια νέα επάνοδο του.

Εντύπωση κάνει το ρεπερτόριο του Ντίνου Θεοδωρόπουλου που αναφέρεται στο γιό της Νεράιδας και τον Μαρμαρωμένο Βασιλιά. Τίτλοι παραστάσεων; «Ο γιος της νεράιδας και τα αρραβωνιάσματα του Καραγκιόζη», «Ο γιος της νεράιδας κι ο ματωμένος πλάτανος», «Ο θρυλικός ήρωας Παλαιολόγος», «Ο μαρμαρωμένος Βασιλιάς (σε 2 παραστάσεις)», Ο Μαρμαρωμένος Βασιλιάς και η Ελληνική Επανάσταση (σε 2 παραστάσεις), «Ο Μαρμαρωμένος και η Φιλική Εταιρία (σε 2 παραστάσεις), το δεύτερο μέρος «Η Ανάσταση του Μαρμαρωμένου Βασιλιά», «Ο θρίαμβος της Φιλικής Εταιρίας και ο Μαρμαρωμένος Βασιλιάς», «Ο Μαρμαρωμένος και ο γίγας του θανάτου (μάλλον πρόκειται για το έργο Καπετάν Απέθαντος)».

Τελευταία το έργο παρουσίασε επετειακά ο караγκιοζοπαίκτης Κώστας Κουτσουνπλής, το Σάββατο 17 Μαρτίου 2018 στον κινηματογράφο ΑΤΤΑΛΟ στην Νέα Σμύρνη της Αθήνας. Το έργο θα το επαναλάβει το Σάββατο 23 Μαρτίου 2019. Σύμφωνα με πληροφορία του караγκιοζοπαίκτη Σωκράτη Κοτσορέ, την παράσταση του «Καπετάν Απέθαντου» θα την παρουσιάσει στο Αθλητικό Κέντρο του Νέου Ψυχικού της Αθήνας στις 17 Μαρτίου 2019.

Το 1945 η ΑΓΚΥΡΑ θα εκδώσει τον «Καπετάν Απέθαντο» στη σειρά των τευχών Καραγκιόζη (Νο 45), ενώ αρχές της δεκαετίας 50 θα το ξαναεκδώσει σε μια σειρά επιλεγμένων έργων Καραγκιόζη (Νο 11). Το κείμενο υπογράφει ο Ιωάννης Μουστάκας και η υπόθεση δεν έχει καμιά σχέση με τις μεταφυσικές προεκτάσεις του πρωτότυπου μυθιστορήματος. Το τεύχος εικονογραφεί ο μεγάλος λαϊκός ζωγράφος Γλιάτας. Ακόμη η ΑΓΚΥΡΑ θα συμπεριλάβει και το σχέδιο της φιγούρας του Καπετάν Απέθαντου στη σειρά των δίφυλλων «Ο ΚΑ-

ΠΑΓΚΙΟΖΗΣ. ΝΕΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΘΙΑΣΟΥ» (No 31).

Ο Δ. Λουκάτος τονίζει «Η ανθρώπινη φαντασία δεν ήταν ποτέ ανόητη ακόμα και στις ώρες των πιο αφελών της συλλήψεων». Αυτός είναι ο λόγος και συνάμα η λαϊκή δραματοποιητική αξιοσύνη των караγκιοζοπαικτών, που κατάφεραν να μετουσιώσουν τους λαϊκούς μύθους και όλη τη λαϊκοδημοτική θεματολογία για το βυζάντιο σε θεατρικό λόγο και εικόνα, μ' έντονο λυρισμό και μεταφυσική έπαρση που αγγίζει τα όρια της ποίησης.

### Καταλήγοντας...

Ο βίος και η πολιτεία του Βυζαντίου στα λαϊκά θεάματα και αναγνώσματα, δεν μας έχουν πει ακόμη το στερνό τους αντίο. Μπορεί οι μύθοι και οι δοξασίες ενός απώτερου

παρελθόντος, να δίνουν τη θέση τους σε ρεαλιστικότερα και πρακτικότερα αστικά αναπεταρίσματα, καλύπτοντας άλλες συναισθηματικές και αισθητικές ανάγκες των αναγνωστών και των θεατών, στερώντας έτσι στο νέο ρεπερτόριο του θεάτρου σκιών την ποίηση, τη μαγεία και το δέος της παράδοσης και του υπερφυσικού, που απλόχερα χαρίζει στους θεατές ο «Καπετάν Απέθαντος».

Ο Καραγκιόζης σαν θέαμα λαϊκό που ακουμπά στο χτες, αφουγκράζεται το σήμερα κι ονειρεύεται το αύριο, σαν ένα θέαμα που στην πορεία του επέδειξε μιαν αξιοθαύμαστη προσαρμοστικότητα, σίγουρα θα έχει να κάνει μια νέα ανανέωση, μια νέα απόδοση, μια νέα ερμηνεία. Θα δούμε! Ποιος ξέρει;

Σαλονίκη 7-3-2019



Ο Καπετάν Απέθαντος με τον Κωνσταντίνο Κουτσουμπλή

### Σημείωση:

Στη σύνταξη του κειμένου, εκτός από τα λαϊκά μυθιστορήματα του Αριστείδη Κυριακού και του Γιώργου Τσουκαλα, τα τεύχη караγκιόζη και τα δίφυλλα της ΑΓΚΥΡΑΣ με σχέδια караγκιόζη του αρχείου μου, βοήθησαν οι παρακάτω μελέτες:

*Ο Αριστείδης Κυριακός και το Λαϊκό ανάγνωσμα*. Απόστολου Δούρβαρη. Εκδόσεις «στιγμή», 1992.

*Το Ελληνικό Λαϊκό Μυθιστόρημα*. Κυριάκου Δ. Κάσση. 1983.

Δεκαπενθήμερη Πολιτική Επιθεώρηση «αντι». Περίοδος Β'. Τεύχος 131-132. Σάββατο 4 Αυγούστου 1979.

*Το Ελληνικό Λαϊκό Μυθιστόρημα*. Απόστολου Δούρβαρη. «Γράμματα και Τέχνες». Μηνιαία Επιθεώρηση Τέχνης Κριτικής και Κοινωνικού Προβληματισμού. Αριθμός Φύλλου 10. Οκτώβριος 1982.

«Παράδοση και Ανανέωση. Ο караγκιοζοπαίκτης Ντίνος Θεοδωρόπουλος στην Πάτρα της Δεκαετίας του 1930». Άννα Σταυρακοπούλου. Πρακτικά Α' Πανελλήνιου Θεατρολογικού Συνεδρίου. «Το Ελληνικό θέατρο από τον 17<sup>ο</sup> στον 20<sup>ο</sup> αιώνα».

## ΔΩΡΙΣΤΕ ΜΙΑ ΦΙΓΟΥΡΑ

στο αρχείο του Σωματείου μας!



Όσα μέλη ή φίλοι έχουν την ικανότητα να κατασκευάζουν φιγούρες, σκηνικά, ρεικλάμες ή έχουν στην κατοχή τους υλικό σχετικό με το Θέατρο Σκιών (συλλεκτικό ή καινούργια κατασκευή), καλούνται να ενισχύσουν το Ιστορικό Αρχείο του Σωματείου, κάνοντας μια τέτοια δωρεά.





## Παρουσίαση

καί κάποιες κριτικές σημειώσεις του βιβλίου του Χρήστου Α. Κυριαζή

**‘Ο κοινωνικός και φιλοσοφικός ρόλος  
του Καραγκιόζη**

(έκδόσεις Ίωλκός, Σεπτέμβριος 2017)

έγραψε ο Κ. Ψυχραιμίας

**Ο** Χρήστος Κυριαζής, τέκνο του Μωρηᾶ, καλλιτέχνης Μεσσήνιος στήν κρίσιμη δεκαετία του 1970 ξενιτεύτηκε στο Παρίσι. Έκεῖ, ὅπως ἄλλοι πολλοί Νεοέλληνες, ἔψαξε τίς δικές του ρίζες ἐκτός ἀπό τή μόδα του εὐκόλου ἀντιδικτατορισμοῦ. Ἡ κρίση τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας καί του πολιτισμοῦ της στήν δι-κατορευόμενη Ἑλλάδα του ἔδωσε νέες ιδέες καί βά-σεις νά σκεφτεῖ τά παρόντα καί μέλλοντα. Ἔτσι, δέθη-κε μέ τόν Καραγκιόζη!

Ἔψαξε τίς πρωταρχές του: τόν Αἴσωπο, τόν Ἀρι-στοφάνη, τήν κωμωδία στήν Σικε-λία τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας, τίς Διο-νυσιακές γιορτές, τό Βυζάντιο, τήν Τουρκοκρατία, εἰδικά τόν Ἡπειρώ-τικο Καραγκιόζη. Ἀπό τόν Ἀλῆ Πασ-σᾶ καί μετά, ἡ πρώτη γι’ αὐτόν πε-ρίοδος 1841-1880 ὁδηγεῖ στή δεύτε-ρη (1880-1910) πού «θεωρεῖται πε-ρίοδος ἐξελληνισμοῦ του Καραγκιό-ζη» (σελ. 38). Συνδέει τά πατριωτι-κά ἔργα μέ τούς Βαλκανικούς πολέ-μους, τά ἡρωικά του 1821 γι’ αὐτόν «ἀποτυπώνουν τό βαθύτερο νόημα τῶν κοινωνικῶν ἀγώνων τῶν περι-φερειακῶν κοινοτήτων ἐνάντια στήν κεντρική ἀστική ἐξουσία, ἡ ὁποία ἀφαίρεσε τίς ἐλευθερίες καί τά πα-ραδοσιακά προνόμια τῆς αὐτοδια-χείρισης» (σελ. 39). Τέλος, ἀπό τό 1922 καί μετά τή Μικρασιατική Καταστροφή, ὁ Χ. Κυριαζής βλέπει μιᾶ τρίτη περίοδο ὡς τό Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο γιά τόν Κα-ραγκιόζη, ὅπου γίνεται ὁ «ἀντιπροσωπευτικός τύπος τῆς ἐξαθλιωμένης πόλης καί τῆς ἐπαρχίας, μέ στό-χο τήν κοινωνική ἀδικία καί τούς κατεστημένους νό-μους» (σελ. 40). Μετά ἔρχεται ἡ Κατοχή καί ὁ Χ. Κυρια-ζής βλέπει μιᾶ τέταρτη περίοδο ὡς τά σήμερα (ἀπό τό

1941 καί μετά δηλαδή). Εἶναι, βέβαια, πολύ «τραβηγ-μένη» ἡ τελευταία περιοδολόγηση ἀλλά ἄς εἶναι (τέ-τοια συζήτηση μπορεῖ νά γίνει σέ ἄλλο ἄρθρο).

Ὁ συγγραφέας ταυτίζει τόν Καραγκιόζη μέ τήν «ἀμ-φισβήτηση του κατεστημένου», μέ τίς κριτικές κατη-γορίες του Γαλλικοῦ Μᾶη του ’68, συνδυασμένες μέ τήν ἀντιχουντική κουλτούρα τῆς ἐλληνικῆς του ’70 ἄρι-στερᾶς! Θεωρῶντας ὅτι ὅλα αὐτά εἶναι κατά βάση σω-στά, προχωρεῖ σέ ποικίλα συμπεράσματα πού μοιά-ζουν «ἀριστεριστικά» στήν γλῶσσα τῆς τότε ἐποχῆς.

Ἄν καί ὁ Καραγκιόζης σατιρίζει τούς πάντες καί τά πά-ντα, ἀκόμα καί τόν ἑαυτό του, κάτι πού σημαίνει ἀναποδογύρισμα τῶν πάντων: δεξιῶν, ἀριστερῶν, φιλο-σόφων, ἀσόφων, ἡγεμόνων, ὀπα-δῶν, μεγάλων καί μικρῶν, ἑαυτῶν καί ἀλλήλων. Παρ’ ὅλα αὐτά ὁ συγ-γραφέας προσπαθεῖ νά ἰσορροπή-σει ἀνάμεσα στήν «ἀντισυστημική κριτική» καί τήν οὐσιαστική караγκιοζική φύση τῆς κυκλικῆς -πρός ὅλους καί ὅλα- κριτικῆς, τῆς ἄρνη-σης ὅλων τῶν συμβατικοτήτων, ἀκό-μα καί τῆς ἀντισυμβατικότητας! Προχωρεῖ ἔτσι στό βιβλίο του ἀνά-μεσα στίς δύο αὐτές ὀψεις τῆς κριτι-κῆς παρουσίας του Καραγκιόζη.

Σέ αὐτό τό μοτίβο σκέψης του συγγραφέα, ὁ Καραγκιόζης ἀμφι-σβητεῖ τούς κατεστημένους νόμους. Πράγματι, ἐδῶ «σκώπτει τίς διακηρύξεις τῆς Ἀριστερᾶς πού προσβλέ-πει πάντα στήν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας ... κριτικάρει τόν ἴδιο τό ρόλο τῆς νεολαίας πού ταυτίζεται μέ τήν Ἀριστερά» (σελ. 49) ἢ καί «αὐτό πού θά δοθεῖ σήμερα ἀπό τήν ἀλλαγὴ θά παρθεῖ αὔριο, οἱ τιμές θά ἀνέβουν, οἱ φόροι θά αὐξηθοῦν» (σελ. 51). Οἱ σκέψεις του Χρ. Κυριαζή ἐπικεντρωμένες στήν κριτική τῶν ἐθίμων ἀνα-



φέρονται στο έργο «Ο γάμος του Μπαρμπα-Γιώργου» και άλλα παρόμοια, ή στην «Κηδεία του Καραγκιόζη». Από την άλλη ο Χρ. Κυριαζής βλέπει τον Καραγκιόζη ως το θύμα «πού παραμένει απροσάρμοστος... σατιρίζοντας τα πάντα», αν και «γελάει και καλαμπουρίζει με την ίδια του την κατάσταση» (σελ. 58).

Μιά ενδιαφέρουσα αναφορά του συγγραφέα πρέπει να σημειωθεί: «Έξω από την ιστορική μνήμη, ο Καραγκιόζης κουβαλάει ένα σωρό άλλα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού και της λαϊκής σοφίας, τους μύθους, τα ανέκδοτα, τα άστεια, τα παραμύθια, την παροιμία, τα μοιρολόγια, τα αινίγματα και κάθε είδους τραγούδια» (σελ. 69).

Επίσης αναφορά γίνεται στον καθηγητή Μπομποτίνο, που «ή παράδοση του Καραγκιόζη του όφειλε πολλά έργα, ιστορικές αναφορές της αρχαιότητας, του Βυζαντίου και της Έπανάστασης του 1821» (σελ. 68).

Ωραίες αναφορές γίνονται στους «αυτοσχεδιασμούς», την επικαιρότητα, την «άνανέωση του ρεπερτορίου». Στο τελευταίο μάλιστα ο συγγραφέας επιχειρεί να δείξει ότι δεν είναι προφορική τέχνη των άγραμμάτων το Θέατρο Σκιών. Η προφορικότητα όμως του κοινού και των καλλιτεχνών στον Καραγκιόζη είναι μία στρεβλή πρόταση. Προέρχεται από τους δυτικοθεμεμένους επιστήμονες-«λαογράφους» που επιβάλλουν τις θεωρίες και τους κανόνες της επιστήμης τους σ' αυτό που ξεπερνά κανόνες και επιστήμες, την τέχνη, δηλαδή, και τον Λαό. Στόν 20ό αιώνα, ο μή αστικοποιητικός πολιτισμός του Ρωμηού αναμετρώνται και συμφύρεται με την Δυτική εισβολή στην «καθ' ήμās Ανατολή», ώστε να υπάρχει παράλληλα διττός τρόπος ζωής στην χώρα μας, ανερχόμενος ουσιαστικά από τους λογής καραγκιοζολόγους (Δές για παράδειγμα την άποψη του Σηφάκη να οικοδομήσει σύστημα πλήρους ανάλυσης -αλά Propp- όλων των έργων του Καραγκιόζη). Τουτό γιατί τόσο το κοινό όσο και οι καλλιτέχνες του Θεάτρου Σκιών συμμετέχουν στη επιβαλλόμενη «έμπέδωση» του Δυτικού-αστικού-βιομηχανικού (ή και μεταβιομηχανικού) τρόπου οργάνωσης κοινωνίας και ζωής, διατηρώντας, μεταφέροντας, γονιμοποιώντας, αλλάζοντας κοινοτικούς, έθιμικούς, παραδοσιακούς, λαϊκοδημοτικούς τρόπους, οργανισμούς ζωής (στην μουσική, τον χορό, την ποίηση, το γέλιο, την όμιλία, την γιορτή, τον θάνατο, τον θυμό, την πίστη για παράδειγμα). Αυτό συμβαίνει ακόμα και στις αρχές του 21ου αιώνα, με την ανανέωση της αλληλοβοήθειας σε όλα τα επίπεδα και τις μορφές, κατά την περίοδο της Κρίσης!

Πολύ σημαντική απ' αυτή την άποψη ή παρατήρηση του συγγραφέα (σελ. 91) ότι: «Τό πρόσωπο του Καραγκιόζη δεν μπορεί κατά κανένα τρόπο να ταυτι-

στεί με τό προλεταριάτο. Έχει λίγο απ' όλα αυτός βέβαια, αλλά οι τερμινολογίες πού έχουμε προαναφέρει δεν μπορούν κατά τη γνώμη μας να χαρακτηρίσουν τά ακριβή κοινωνικά στρώματα στην Ελλάδα»! (τό θαυμαστικό δικό μας) Επίσης ο Χρ. Κυριαζής δεν ταυτίζει τον Καραγκιόζη με λούμπεν προλετάριο, γιατί όπως πολύ σωστά παρατηρεί, υπάρχει και ο Σταύρακας, ο Νώντας, ο Βαγγέλας και οι λοιποί κουτσαβάκηδες.

Στην περιγραφή της ένδυματολογίας των τύπων του Θεάτρου Σκιών, ο Χρ. Κυριαζής μάς παραθέτει τό «σινιάρισμα» του Μπαρμπαγιώργου όπως ο Ά. Μόλλας περιγράφει (σελ. 100) και επίσης μία πάρα πολύ ενδιαφέρουσα μαρτυρία-περιγραφή των κουτσαβάκηδων από τον στρατηγό του ιππικού Παπαβασιλείου (σελ. 101-102).

Μιλώντας για τις γλωσσικές ιδιομορφίες μιās παράστασης Καραγκιόζη, ο Κυριαζής κάνει ευρύτερες εϋστοχες παρατηρήσεις, όπως ότι «Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, οι άγράμματοι άγωνιστές της Έπανάστασης παραγκωνίζονται από μία ομάδα διανοούμενων Φαναριωτών που αρπάζουν την έξουσία. Αυτοί, ξεκομμένοι, επιβάλλουν μία γλώσσα θετή, την καθαρεύουσα. Η γλώσσα αυτή δημιουργήθηκε από τον Άδαμάντιο Κοραή που ζούσε στο Παρίσι, όπως και ή μαλλιάρη από τον Γιάννη Ψυχάρη. Έτσι, ο αναλφάβητος λαός καλείται να μιλήσει μία ξένη γλώσσα στην ουσία» (σελ. 105). Παράλληλα: «ο καραγκιοζοπαιχτής συγκεντρώνει όλους τους τύπους της ελληνικής φυλής πάνω στη σκηνή, ένσωματώνει όλη αυτή την γλωσσική ποικιλία και τη χειρίζεται με άνεση. Επιπλέον μπορεί να μεταδίδει όλες αυτές τις διαλέκτους σε όλους τους Έλληνες» (σελ. 106).

Ακολουθούν κάποια μικρά κεφάλαια:

α) Για την μιμητική τέχνη: «Ο καλλιτέχνης πρέπει να μπαίνει στην ψυχολογία κάθε φιγούρας, να γνωρίζει όλα τα έλαττώματα και προτερήματα, ώστε να μπορεί να μιμείται με πιστότητα τις φωνές και να υπάρχει συνοχή στο διάλογο». Μία παρατήρηση πολύ καίρια!

β) Για την σκηνική τέχνη: «Η σωστή ρύθμιση του φωτισμού είναι αναγκαία, γιατί από αυτήν εξαρτάται εάν φαίνονται καθαρά ή όχι οι φιγούρες πάνω στο πανί» (σελ. 116).

γ) Για τη σκηνογραφία.

δ) Για την κατασκευή της φιγούρας: «Η κατασκευή της φιγούρας δεν είναι μόνο ένα μέσο έκφρασης για τους καραγκιοζοπαιχτές, αλλά είναι ή προέκταση με την οποία φτιάχνουν τελικά τον πολιτισμό» (σελ. 120). Θέση σπουδαιότητας!

ε) Για την αφήσα και τη διαφήμιση, όπου ή φράση «Πολλές αφίσες των παληών αλλά και των σύγχρονων καραγκιοζοπαιχτών είναι έργα τέχνης» (σελ. 123) άξι-



ζει ιδιαίτερα σοβαρής προσοχής.

στ) Για τή μουσική, όπου μία σημαντικότερη κρίση: «Όταν ακόμη δεν υπήρχε τό ραδιόφωνο, τό πικάπ, ή τηλεόραση, ό κινηματογράφος, ό Καραγκιόζης καλλιεργοῦσε τή λαϊκή καί δημοτική μουσική καί ταυτόχρονα τή διέδιδε σέ όλη τήν Έλλάδα. Σήμερα, έπεκτείνεται καί στό έξωτερικό. Άλλά άκόμα καί στήν Έλλάδα κάνει τό ίδιο, διότι τά πάντα κατευθύνονται άπό πάνω. Δηλαδή, επιβάλλεται ή ξένη μουσική καί ό χορός μέ τά μέσα μαζικής ένημέρωσης. Ο Καραγκιόζης, όμως, δέ χωράει σέ αύτή τήν κουλτούρα καί μεταδίδει ό,τι οί άλλοι άποφεύγουν».

ζ) Για τό παιδικό παιχνίδι καί τό θέατρο σκιών.

Δέν πρέπει νά παραλείψει ό άναγνώστης τοῦ βιβλίου τοῦ Κυριαζή κάποιες καίριες έπισημάνσεις:

«Πολλοί μελετητές προσπαθοῦν νά έρμηνεύσουν τόν Καραγκιόζη χρησιμοποιώντας διάφορες μεθόδους, όπως ή σημειολογία, ό στρουκτουραλισμός, ό φορμαλισμός, ιδιαίτερα μέ τή μέθοδο τοῦ Propp. Τό σύστημα έρευνας τοῦ Propp έρμηνεύει τόν Καραγκιόζη στά έξωτερικά του γνωρίσματα, δηλαδή τή δομή πού εἶναι διαρθρωμένο τό κάθε έργο, στή έλλειψη, στήν πρόταση, στήν άποδοχή τής πρότασης, στή συνεργασία, στή δράση, στήν έξοδο ή στή λύση. Όμως αύτή ή δομή συμπίπτει μέ όρισμένα έργα τοῦ ρεπερτορίου τοῦ Καραγκιόζη, άλλά δέν προσδιορίζει όλο του τό έργο» (σελ. 131 κ.έ.)

Ένα μικρό λάθος θά μπορούσε νά άποφευχθεῖ στήν σελίδα 136, όπου ό καλλιτέχνης Γιάννης Μουρελάτος έχει ψευδώνυμο Γιάνναρος καί όχι Μίμαρος όπως γράφεται.

Ό συγγραφέας παραθέτει διάφορες καθημερινές έκφράσεις δανεισμένες άπό τόν Καραγκιόζη, άσχολεῖται μέ τήν επίδραση τοῦ Καραγκιόζη στήν Πολιτική Γελοιογραφία, στήν Λογοτεχνία, στό Θέατρο, στίς

Είκαστικές Τέχνες, στήν έντεχνη Μουσική καί τόν Κινηματογράφο. Στόν επίλογο τοῦ βιβλίου του δέ, ως σημειωθεί ή σκέψη του: «Δέν φάνηκαν άκόμα οί αύθεντικές μελέτες πού θά έκμεταλλευτοῦν τό τεράστιο υλικό πού μᾶς προσφέρει ό Καραγκιόζης για νά βγάλουν συμπεράσματα πάνω στίς δομές καί στήν εξέλιξη τής ελληνικής κοινωνίας». Άς προστεθεῖ καί ή έννέα σελίδων παράθεση ελληνικής καί ξένης βιβλιογραφίας.

Τό βιβλίο αύτό τοῦ Χρ. Κυριαζή στίς έκδόσεις Ίωλκός μέ τίτλο «Ό κοινωνικός καί φιλοσοφικός ρόλος τοῦ Καραγκιόζη» εἶναι άπαραίτητο για κάθε ένα πού άσχολεῖται μέ τό Θέατρο Σκιών, φίλο, έρασιτέχνη, μελετητή, επαγγελματία ή άπλά περίεργο. Παρά τίς όποιες πιθανές άντιρρήσεις, ή προσφορά άπόψεων, πληροφοριών, έκτιμήσεων, κρίσεων εἶναι σημαντική. Άπό τίς λίγες φορές πού ένας καλλιτέχνης προσπαθεῖ νά δώσει έξηγήσεις, νά διαμορφώσει θεωρήσεις για τήν άξία τοῦ Θεάτρου Σκιών στή Ζωή καί τήν Τέχνη. Ίσως λίγο έπιρρεπές στήν «παριζιάνικη» περίοδο τοῦ συγγραφέα καί τίς τότε δυτικότροπες ιδέες πολιτικής άνάλυσης καί φιλοσοφίας τέχνης, δέν παύει τό έργο του νά εἶναι μιá καμπή στό θέμα Καραγκιόζης για τά νεοελληνικά μας δεδομένα. Χρειάζονται βέβαια καί άλλες εργασίες άλλων, όμως αύτή ή δουλειά τοῦ Χρ. Κυριαζή άξίζει νά μελετηθεῖ, παρά καί πέρα άπό τίς άτέλειες, τίς έπιρροές, τά κενά καί τά έρωτήματα πού δέν τέθηκαν.

Στήν περίοδο πνευματικής κατάπτωσης πού βρισκόμαστε στήν Έλλάδα, ένα τέτοιο κείμενο εἶναι όπωσδήποτε ώφέλιμο για κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο, κάθε καλλιτέχνη, κάθε νέο μέ άναζητήσεις. Η συγγραφή αύτή τοῦ Χρήστου Κυριαζή -παρά τίς όποιες άτέλειες- εύχής έργον εἶναι νά βρεῖ καί άλλους πολλούς μιμητές. Άκριβώς για όλους αύτούς τούς λόγους έγινε προσπάθεια νά παρουσιαστεῖ τό βιβλίο αναλυτικά, μέ πολλά άποσπάσματα ένδεικτικά τής άξίας του.



# Μίμος ή δημιουργός;

του Τάσου Τσώνη

Καραγκιοζοπαίκτης, ηθοποιός  
(πτυχιούχος δραματικής σχολής)



**«Όποιος μιμείται μόνο, χωρίς να έχει τίποτα να πει δικό του πάνω σε κείμενο που μιμείται, μοιάζει με τον κακόμοιρο το χιμπατζή που μαϊμουδίζει τον αφέντη του καθώς καπνίζει, μα δεν καπνίζει ο ίδιος. Γιατί ποτέ η μίμηση η αστόχαστη δεν μπορεί να 'ναι μίμηση αληθινή!»,**

*Μπέρτολτ Μπρεχτ*

**Π**αρατηρείται τώρα τελευταία ότι αρκετοί παίκτες καταφεύγουν στην απλοποίηση των παραδοσιακών έργων του καραγκιόζη μας. Κάποιοι μάλιστα προσπερνούν απαραίτητες σκηνές, με αποτέλεσμα να χάνεται η δομή του έργου. Θα ρωτήσει, όμως, κάποιος, οι ίδιοι οι παλαιοί οι καραγκιοζοπαίχτες, οι δάσκαλοί μας, που δημιούργησαν τα έργα, τα έπαιζαν κάθε φορά ίδια; Τις περισσότερες φορές άλλαζαν μέχρι και τη δομή του έργου! Η αλλαγή, όμως, γινόταν με τέχνη, γιατί διέθεταν και γνώση και πείρα και μόνο όταν έκριναν ότι υπήρχε σοβαρός καλλιτεχνικός λόγος. Εξάλλου, το κάθε έργο, είναι γνωστό, ότι εκτός από το ότι ψυχαγωγεί, επιπλέον και διδάσκει. Για να μεταφερθεί, επομένως, «το μήνυμά» του σωστά, πρέπει να υπάρχει η αναγκαία καλλιτεχνική υποδομή, για να κριθεί ποια στοιχεία είναι θεμελιώδη και πρέπει να κρατηθούν και ποια περιττά ή ξεπερασμένα και επιβάλλεται να αφαιρεθούν, καθώς η κάθε σκηνή εκεί που τοποθετήθηκε είχε το λόγο της.

Βέβαια, έχουμε δει και περιπτώσεις που ο ίδιος ο καραγκιοζοπαίκτης έχει παίξει π.χ. τον «Καραγκιόζη φούρναρη» επτά φορές διαφορετικά. Μα είναι δημιουργός, γι' αυτό και του επιτρέπεται! Αφού, αν δεν τολμήσει τις αλλαγές που του επιβάλει η πείρα του, δεν θα δημιουργήσει ούτε θα ανανεώσει την παράστασή του, ώστε να είναι ευχάριστη και αρεστή στο κοινό του. Το σημαντικό, λοιπόν, είναι το ότι διαθέτει το καλλιτεχνικό αισθητήριο που του υποδεικνύει τι θα κρατήσει απ' τα παλιά και τι θα επιλέξει να παραδώσει στον μαθητή του στο τέλος της διαδρομής του.

Και επιστρέφουμε πάλι στην αρχή του προβληματισμού μας: Για ποιο λόγο σήμερα αρκετοί καλλιτέχνες

επιλέγουν τον περιορισμό των σκηνών ενός έργου; Λόγω χρόνου; Μήπως επειδή τα σημερινά παιδιά έχουν συνηθίσει άλλους ρυθμούς παρακολούθησης των θεαμάτων και βαριούνται; Μήπως λόγω της υψηλής ευφυΐας των παιδιών του σήμερα, στοχεύουν μόνο στην ψυχαγωγία; Δεν νομίζουμε ότι φταίει αυτό. Σίγουρα η αντίληψη των παιδιών για τα πράγματα είναι πολύ πιο διευρυμένη λόγω της δυνατότητάς τους να ενημερώνονται μέσω της διαρκώς εξελισσόμενης τεχνολογίας.

Όλοι οι παραπάνω λόγοι μπορεί ενδεχομένως να δικαιολογούν την περικοπή των σκηνών και τον περιορισμό του χρόνου διεξαγωγής μιας παράστασης, αλλά ταυτοχρόνως μπορεί να αποτελούν και μια πρόκληση για τον καλλιτέχνη, ένα «στοίχημα» αν θέλετε, να κερδίσει το νεανικό κοινό χωρίς εκπτώσεις με το να ανεβάσει την ποιότητα της κάθε παράστασης. Είναι αυτονόητος ο τρόπος με τον οποίο θα επιτευχθεί αυτή η βελτίωση: - σίγουρα πρέπει να αποφύγουμε την επιτήδευση και την εξ ανάγκης επιβαλλόμενη προώθηση *δήθεν αλλαγών*. - Η βαθιά γνώση του περιεχομένου των παραστάσεων θα αναδείξει την δύναμη της τέχνης μας, καθώς η άγνοιά τους αποτελεί μεγάλο κίνδυνο για τη συρρίκνωσή και καταστροφή της τέχνης μας. -Αναγκαίο επίσης είναι να αντιλαμβάνεται ο κάθε καλλιτέχνης τον σωστό ρυθμό (εννοώντας πάντα τον θεατρικό ρυθμό), που στην ουσία κρατά τον θεατή ενεργό, καθώς και την βαρύτητα των λέξεων και της φρασσεολογίας, του «τι και πως λέγεται» σε κάθε έργο από τους κύριους διαλόγους, μέχρι τα καλαμπούρια και το ύφος, που μας παρέδωσαν και μας παραδίδουν οι δάσκαλοί μας και αναδεικνύουν την αξία τους. -Εκ των ουκ άνευ η σωστή επιλογή άρτιων καλλιτεχνικά,



φιγουρών και σκηνικών που ταιριάζουν απόλυτα με το χωροχρόνο του έργου.

Σ' όλ' αυτά πιστεύουμε ότι έγκειται η δύναμη της τέχνης μας, και όχι απλά στην αναπαραγωγή ενός κειμένου στον μπερντέ, που κάλλιστα μπορεί να βρει κανείς σε ένα βιβλίο ή να μάθει από κάποια ανάρτηση στο διαδίκτυο. Το πώς, όμως, το κείμενο θα γίνει ζωντανός οργανισμός, αυτή είναι η δουλειά του καλλιτέχνη, συνδυάζοντας την παράδοση με τον αυτοσχεδιασμό.

Κάθε τι ζωντανό έχει φωνή, οι φωνές λοιπόν του караγκιόζη, οι λεγόμενες «λαρυγγοφωνές», είναι ένα από τα μεγάλα προσόντα του караγκιόζοπαίχτη. Και ποιος από εμάς δεν έχει ερωτηθεί από τους θεατές, για το «πώς κάνεις όλες αυτές τις φωνές μαζί ταυτόχρονα;» Το θέμα μας, όμως, είναι άλλο. Τι είδους φωνές χρησιμοποιεί κανείς; Έχει σωστή «αλλαξοφωνία», δηλαδή στη παράσταση θα κρατήσει σταθερή τη φωνή του γέρου, της κόρης... ή θα της αλλάξει ηχώ-χρωμα στην πορεία; Διαθέτει ποικιλία φωνών ή μόνο δυο ψιλές και δυο χαμηλές (βαριές); Διακρίνονται οι εναλλαγές στις διαθέσεις και στα συναισθήματα των ηρώων, π.χ. ο Караγκιόζης κλαίει και γελάει με τον ίδιο τρόπο; Θα κατορθώσει να περάσει με το ύφος του τα σημεία όπου επιβάλλεται να συγκινήσει ή να προκαλέσει αγανάκτηση στον θεατή; Διατηρεί τον εσωτερικό του ρυθμό; Και τέλος μιμείται απλά τον δάσκαλό του; Ή παλεύει να γίνει ο ίδιος δημιουργός;

Και αυτή, κατά τη γνώμη μας, είναι η ουσία, η καθολική μίμηση του δασκάλου μας και της δημιουργίας του, που αποσκοπεί στη συν τω χρόνω χειραφέτησή μας, ώστε να γίνουμε και εμείς δημιουργοί, και όχι να περιοριστούμε εις το διηνεκές σε απλούς μίμους μόνο

των φωνών του. Το να μιμηθεί κάποιος στην αρχή της πορείας του το δάσκαλο του συμφωνούμε πως δεν είναι λάθος. Αυτό συμβαίνει και λόγω της ηλικίας μας και του ενθουσιασμού μας. Πιστεύουμε μάλιστα ότι με την απόλυτη μίμηση κατέχουμε ένα μέρος της παράδοσης. Έχοντας, όμως, καταφέρει να αναπαράξουμε την «ζώσα παράδοση», χωρίς να την έχουμε ποτέ, φυσικά, αντιγράψει πλήρως, μπορούμε τότε να τολμήσουμε να περάσουμε ομαλά στην σωστή δημιουργία, φτάνοντας πλέον και σ' αυτόν τον μοντερνισμό. Λόγου χάριν, ο Πικάσο, για να ζωγραφίσει την *Γκουέρνικα*, πέρασε απ' όλα τα στάδια της ρεαλιστικής ζωγραφικής. Δηλαδή, κατείχε την έως τότε γνώση/παράδοση της ζωγραφικής και έπειτα δημιούργησε το δικό του ύφος. Άρα, λοιπόν, για να είναι κανείς δημιουργός, πρέπει να είναι καλός και στην αντιγραφή. Αλλά να μην σταθεί μόνο εκεί. Εξάλλου, και ο Πικάσο είπε «*Οι κακοί καλλιτέχνες αντιγράφουν. Οι καλοί καλλιτέχνες κλέβουν*». Πρέπει να βάλει, λοιπόν, ο καθένας μας τον εαυτό του να μιλήσει μέσα από το έργο του. Και όλ' αυτά, θα μου πείτε, που υποστηρίξαμε στην αρχή πώς συνδέονται με το θέμα και το τέλος του; Ασφαλώς και συνδέονται, διότι, εάν εμείς οι σημερινοί καλλιτέχνες δε σπουδάσουμε και κατανοήσουμε τη σοφία των παλιών δασκάλων μας, δεν πρόκειται να παράγουμε τέχνη βαρύνουσας σημασίας με υπόβαθρο και ουσία. Το ενδεχόμενο αυτό συνεπάγεται τον κίνδυνο μακροπρόθεσμα όχι μόνο να μη συμφωνούν κοινό και ειδικοί ότι ο караγκιόζης είναι μια μεγάλη μορφή τέχνης, αλλά να ρωτούν κιόλας «τι είναι ο Караγκιόζης;» αφού εμείς οι ίδιοι θα έχουμε σβήσει τη φωνή του, το πανί του...

Πιστεύουμε ότι τους παραπάνω ισχυρισμούς μας υποστηρίζουν κι αποδεικνύουν οι παρακάτω γνώμες σπουδαίων καλλιτεχνών που με αγάπη σας παραθέτουμε:

**«Αυτοί που δεν θέλουν να μιμηθούν τίποτε, δεν παράγουν τίποτε»** Σαλβαντόρ Νταλί, Ισπανός ζωγράφος.

**«Καλύτερα να αποτύχεις πρωτοτυπώντας παρά να πετύχεις μιμούμενος.»**

Χέρμαν Μέλβιλ, Αμερικανός συγγραφέας.

**«Οι ανώριμοι ποιητές μιμούνται. Οι ώριμοι ποιητές κλέβουν.»** T. S. Eliot, Βρετανός ποιητής.

**«Με έχουν μιμηθεί τόσο καλά, που έχω ακούσει κάποιους να επαναλαμβάνουν και τα λάθη μου.»**

Jimi Hendrix, Αμερικανός κιθαρίστας και τραγουδιστής.

**«Ένα μεγάλο μέρος της τέχνης είναι μίμηση. Επειδή ο τρόπος που ζούμε βασίζεται στο εξής: αυτό που θαυμάζουμε στους άλλους θέλουμε να το κάνουμε κι εμείς.»**

Κοϊντιλιανός, Ρωμαίος ρήτορας.

## ΉΑτιπλον

**Τ**ούς τελευταίους καιρούς δειλά-δειλά, αλλά μάλλον όχι καί τόσο συχνά-πυκνά, κάποια προβλήματα λέγεται ότι παρουσιάζονται σέ κάποιες παραστάσεις τοῦ Θεάτρου Σκιῶν. Φυσικά, θά παρουσιάζονται, γιατί τό Θέατρο Σκιῶν εἶναι ζωντανός ὀργανισμός καί ὑπ' αὐτή τήν ἔννοια: «μόνο οἱ πεθαμένοι δέν ἔχουν προβλήματα». Ἄλλο, βέβαια, εἶναι νά προσθέτεις καί ἄλλο νά ἀφαιρεῖς προβλήματα. Πόσο μάλλον ὅταν γιά νά ἀφαιρέσεις ἕνα πρόβλημα, προσθέτεις ἕνα ἢ δύο καινούρια. Ἔτσι, λοιπόν, ἄς δοῦμε τί ἔγραφε ὁ πολύ γνωστός καί σεβαστός κριτικός θεάτρου, ὁ Στάθης Δρομάζος στίς 8/8/1982, στήν Καθημερινή, γιά τήν παράσταση τοῦ Μπόστ «Μαρία Πενταγιώτισσα», πού τότε παρουσίαζαν οἱ «Ελεῦθεροι Καλλιτέχνες» στό θέατρο Ρουαγιάλ.

Κ. Ψυχραιμίας

**Ε**ἶπε ὁ Μπόστ νά γράψει μιά κωμωδία. Ἀλλά τοῦ βγήκε μιά μουσικοχορευτική κωμωδία. Καί ὅταν τή μελοποίησαν, βγήκε μιά «Λαϊκή Ὅπερα»... μέ τραγούδια περισσότερα ἀπό τό κείμενο καί χορευτικά περισσότερα ἀπό τή «δράση». Καί αὐτήν τή «Λαϊκή Ὅπερα» ἀνέλαβαν νά τήν παίξουν οἱ «Ελεῦθεροι Καλλιτέχνες». Τή στιγμή πού δέν ἤξερε κανένας ἀπό τό θίασο νά τραγουδήσει. Κι οὔτε εἶχε τή δύναμη νά βγάλει παράσταση μέ τραγούδι. Ἄμα δέν μπορούμε νά κάνουμε θέατρο, κάνουμε δῆθεν θέατρο. Βάζουμε τά μηχανήματα καί τραγουδᾶνε γιά μᾶς, ἐμεῖς ἀνοιγοκλείνουμε τό στόμα μας κι αὐτοῦ ἐξαντλεῖται ἡ ὑποκριτική μας τέχνη. Κύριοι, ἂν ἡ φωνή σας δέν ἀντέχει στό «κοῖλο» τοῦ θεάτρου, ἂν δέν ξέρει ἡ δέν μπορεί νά τραγουδάει, μήν κάνετε τόν ἡθοποιό. Ἡ τέχνη τοῦ ἡθοποιοῦ εἶναι ἡ φωνή του καί ἡ κίνησή του. Ὅταν ἡ φωνή μέ τά μικρόφωνα καί τούς ἀσυρμάτους ἔχει χάσει τό ἀνθρώπινο χρῶμα της, καί τό τραγούδι μεταδίδεται κονσέρβα, γίνεται ὅ,τι ἄλλο θέλετε ἐκτός ἀπό θέατρο, ἀκόμα καί στήν Ἐπίδαυρο: Ἐκεῖ μάλιστα παίρνει τή μορφή ἱεροσυλίας.

Τώρα οἱ ἡθοποιοί βαριοῦνται νά μιλήσουν ἢ δέν ἔχουν φωνή, βαριοῦνται νά τραγουδήσουν καί κονσερβάρουν τή φωνή τους. Αὔριο θά βαριοῦνται νά... κουνηθοῦν καί θά μᾶς προβάλουν τόν ἑαυτό τους σέ σλάντς ἢ σέ... ταινία.

Κί αὐτό τό λέμε ἀνανέωση τοῦ θεάτρου καί -μή χειρότερα- θεατρική διαπαιδαγώγηση τοῦ ἐκτός τειχῶν κοινοῦ καί θεατρική ἀποκέντρωση! Ἔ, ὅχι, ἡ λοιμική τοῦ play-back νά μήν πέσει στήν ἐπαρχία, νά μήν τροφοδοτήσῃ τήν ἀποκέντρωση. Εἶναι καιρός ὥστε κάποια Ἀρχή νά ἐποπτεύσῃ αὐτήν τήν ἀλλοίωση τοῦ πνευματικοῦ προϊόντος, ὅπως ἐποπτεύει τήν ἀλλοίωση κάθε προϊόντος. Ἄς ὑπαχθεῖ ἡ ἀλλοίωση τοῦ θεάτρου στήν Ἀγορανομία ὅπως ἡ γνησιότητα τοῦ λαδιοῦ. Καί ἡ γνησιότητα τοῦ θεάτρου ἄς ἀφεθεῖ στούς γνήσιους ἡθοποιούς. Τέτοια πολιτιστική ἀποκέντρωση πάντως νά λείπει!

Καθημερινή, 8 Αὐγούστου 1982



# Το μέλλον του Καραγκιόζη είναι το... παρελθόν του...

Μια ανέκδοτη ιστορία, με τον αείμνηστο ΒΑΓΓΟ,  
ήτοι, τον Βαγγέλη Κορφιάτη

του Κώστα Στ. Τσίπηρα

**Ο** Βάγγος υπήρξε ένας πολύ καλός Καραγκιοζοπαίκτης, Ζακυνθινός στην καταγωγή, παρότι το επίθετο υποδηλώνει ... Κερκυραίο. Τον γνώρισα, στις αρχές της δεκαετίας του '70, δημοσίευσα σε περιοδικά συνεντεύξεις του, και τρεις φορές τον κάλεσα να δώσει παραστάσεις, σε εκδηλώσεις για τον Καραγκιόζη.

Εξαιρετικός σε όλα, εκτός του... τραγουδιού.

37 χρόνια, πριν..., Σεπτέμβριος 1980, ζω στο Παρίσι και εκείνο τον καιρό διεξάγεται το Φεστιβάλ της OYMANITE, της εφημερίδας του Κ. Κ. Γαλλίας, όπου 200.000 άτομα, παρακολουθούσαν μία συναυλία του μέγιστου Μίκη Θεοδωράκη.

Παράλληλα, ο Βάγγος, (του οποίου και οργάνωσα και το ταξίδι και την παράσταση) παίζει Καραγκιόζη, μετά από πρόσκληση που του απηύθυνε φίλος μου, μέλος της Κ.Ε., του Κ.Κ.Γ., μετά από παραίνεσή μου.

Αρχικά, ήθελα να καλέσω άλλους τρεις, που τους θεωρούσα, και τους θεωρώ, τους κορυφαίους Έλληνες Καραγκιοζοπαίκτες των τελευταίων 40 χρόνων, (χωρίς να υποτιμώ ούτε τον Σπαθάρη, ούτε τον Χαρίδημο, ενώ, τότε, η καριέρα και των πολύ σπουδαίων ΤΑΚΗ ΜΕΛΛΙΔΗ, ΝΙΟΝΙΟΥ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ και ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΝΤΑΜΑΔΑΚΗ, είχε ουσιαστικά τελειώσει, ενώ και κάποιοι άλλοι, όπως ο ΑΒΡΑΑΜ, τον οποίο και θαύμαζα, είχε αποσυρθεί...), όμως... τελικά, ήρθε μόνο ο Βάγγος.

Είχαμε συμφωνήσει να παίζει ένα εργάκι, βασισμένο στην κίνηση και όχι στον λόγο, π.χ. το «Φείδι», γιατί το κοινό ήταν ξενόγλωσσο, και δεν θα καταλάβαινε τίποτε.

Αρχίζει η παράσταση, και τον βλέπω έτοιμο, να ανεβάσει τον «Κατσαντώνη»!

- «Τι είναι αυτά που κάνεις;», του λέω,
- «Δεν αντιλαμβάνεσαι, ότι οι Γάλλοι, δεν κατα-

λαβαίνουν την γλώσσα μας και μετά από λίγο θα βαρεθούν και θα σηκωθούν να φύγουν;».

Και πράγματι, η πλειοψηφία του... γαλλόφωνου... κοινού άντεξε... μόλις... μερικά λεπτά...

Ο Βάγγος, όμως, έπαιζε, για τον εαυτό του, και σε λίγο έμεινε, με ...ελάχιστους θεατές,...

Βρέθηκα σε αφάνταστη αμηχανία!

Μετά το τέλος της παράστασης του, παραδίπλα, αρχίζει η παράσταση ενός τούρκου Καραγκιοζοπαίκτη, του Hayali (=του ονειρώδη) Μετίν Οζλέν.

Μικρότατος μπερντές, σούστα δεν ήξερε τι είναι, το σενάριο απλοϊκό, καμία σχέση με τον ελληνικό Καραγκιόζη. Φυσικά, μεγαλειώδεις, σε τέχνη, φιγούρες, όμως το 1/3 σε μέγεθος των ελληνικών, του Βάγγου.

- «έλα ' δω, φίλε μου Βάγγο !», του είπα.

- «Έλα να δεις πώς παίζει ο Τούρκος, μπροστά σε ξένους...»

Και είδε, πως ο Τούρκος, υποστηριζόταν από ταυτόχρονη μετάφραση υπαλλήλου της πρεσβείας του, να έχει μοιραστεί η περίληψη του έργου στα γαλλικά, ενώ έπαιζε κάτι το σύντομο και απλοϊκό, που όμως άρεσε στους ξένους.

Η ΕΛΛΑΔΑ ΗΤΑΝ ΠΑΝΤΟΤΕ ΑΔΙΑΦΟΡΗ ΣΤΟ ΝΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΙ, και να οδηγεί, ΤΟΥΣ ΑΞΙΟΥΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΤΗΣ.

Ό,τι κατάφεραν, στο εξωτερικό, το κατάφεραν μόνοι τους, στα γράμματα, στις τέχνες, στις επιστήμες.

Η συνημμένη στο άρθρο αυτό φωτογραφία είναι από παράσταση του, φυσικά σε δική μου λήψη. Ο Βάγγος, νεότερος, δείχνει το πόσο καλός καλλιτέχνης ήταν: στο αριστερό χέρι, κρατάει όχι μία, αλλά δύο φιγούρες διαφορετικές, και στο δεξί, τον Καραγκιόζη, που από μόνος του έχει δύο σούστες και δύσκολο χειρισμό.

Ας είναι αιωνία η μνήμη του Βαγγέλη Κορφιάτη, που επιβάλλεται η καλλιτεχνική του πορεία να μην μείνει ως απλή ανάμνηση, αλλά να αποτελέσει ένα από

τα λαμπρά παραδείγματα και για το σύγχρονο Ελληνικό Λαϊκό Θέατρο Σκιών, ώστε να ανανεωθεί κοιτώντας στο παρελθόν του και διδασκόμενο από αυτό.

Δεν θεωρούμε ότι διατυπώνεται «καθ' υπερβολήν» η άποψή αυτή, ούτε ότι εντάσσεται στα πλαίσια ενός «άγονου συντηρητισμού», που αποτελεί τροχοπέδη για την εξέλιξη του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού.

Το μέλλον του ελληνικού Καραγκιόζη πιστεύουμε ότι βρίσκεται στη γόνιμη αξιοποίηση των ζωντανών σπερμάτων της παράδοσης του και κυρίως της καυστικής σάτιρας, της λεπτής ειρωνείας, προ πάντων του χιούμορ και, γιατί όχι, του σαρκασμού, όταν οι συνθήκες το επιτρέπουν, όπως αξιολογούσαν και έξυπνα προσάρμοζαν στις παραστάσεις τους κατά το παρελθόν οι σπουδαίοι Καραγκιοζοπαίκτες.

Φυσικά, και να γίνεται ανανέωση των χαρακτήρων και της δραματουργίας, και της τεχνικής του. Αυτό, εξ άλλου απαιτεί και επιβάλλει η ιστορική εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας.

Άλλο, όμως, είναι αυτή η γόνιμη διαδικασία, και άλλο να παρασυρθούμε από βιαστικούς και επιπόλαιους ψευτομοντερνισμούς, με μεγάλο τον κίνδυνο να κακοποιηθεί το ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΑΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ. Η ένταξη του Θεάτρου Σκιών, συνειδητά ή ασυνειδητά, στο πνεύμα της Μαζικής Διασκέδασης αποτελεί θανάσιμο κίνδυνο τόσο για τη φυσιογνωμία, όσο και για την αυτονομία του. Η μόνη που σίγουρα θα εξυπηρετηθεί είναι η στρατηγική της παγκοσμιοποίησης που

με τη Μαζική Κουλτούρα της πολτοποιεί τους λαούς του κόσμου, και τους πολιτισμούς τους.

Ο Ελληνικός λαός, σήμερα, που εξακολουθεί πολλαπλώς να υποφέρει, έχει, περισσότερο παρά ποτέ, την ανάγκη να ακούσει τον καταγγελτικό λόγο του Καραγκιόζη για αυτά που τραβάει, την καυστική σάτιρα για τα «κακώς κείμενα», για γλοιώδεις πολιτικούς και τα καμώματά τους και να νοιώσει πως υπάρχουν πλάι του στρατευμένοι λαϊκοί καλλιτέχνες στον αγώνα, για μία καλύτερη κοινωνία.

Οι σύγχρονοι Καραγκιοζοπαίκτες, που αγωνίζονται για την επιβίωση, οφείλουν να μην παγιδευτούν στις συμπληγάδες της στερείας και μονότονης επανάληψης των παραστάσεων του παρελθόντος και των «εκμοντερνιστικών ακροβασιών» του παρόντος. Μια γόνιμη εκμετάλλευση των ζωντανών στοιχείων της παράδοσης του Θεάτρου Σκιών σε συνδυασμό με μια κριτική και προσεκτική προσαρμογή τους στα δεδομένα του σήμερα, θα προσφέρουν από κοινού το καλύτερο αποτέλεσμα, τόσο για το λαϊκό μας πολιτισμό, αλλά πολύ περισσότερο και για τον Καραγκιοζάκο μας, την μία από τις πιο κορυφαίες εκφράσεις του.

ΝΑΙ, ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΤΟΥ ... ΚΥΡΙΩΣ Σ' ΑΥΤΟ!

11-5-2017

Κ.ΣΤ.ΤΣΙΠΗΡΑΣ



Ο αείμνηστος Βάγγος σε φωτογραφία από το αρχείο του Κ. Τσίπηρα



## Γιάννης Χατζής



ΤΟ ΒΑΦΟΠΟΥΛΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Παρουσιάζει:

Το Σάββατο 16 Μαρτίου 2019, στις 7 μ.μ. την ηρωική παράσταση

### Ο Καραγκιόζης και η νίλα του Δράμαλη

Πρόκειται για μια επετειακή, πολυπρόσωπη και ηρωική παράσταση του καραγκιοζοπαίκτη Γιάννη Χατζή, που αναφέρεται στη μεγάλη νίκη των Ελλήνων στα Δερβενάκια, εναντίον της τουρκικής στρατιάς του Πασά Δράμαλη. Το έργο αναπαριστά πιστά τα ιστορικά γεγονότα και τους πρωταγωνιστές, εκείνης της καθοριστικής για την τύχη της ελληνικής επανάστασης μάχης στα 1821.

Κι ο Καραγκιόζης; Αυτός ένας τσομπάνος της περιοχή, θα αναδειχτεί μέσα από ξεκαρδιστικά γεγονότα, σαν ένας δεινός μαχητής, που το καθήκον για την πατρίδα τον σπρώχνει προς τη θυσία και το όραμα της «χιλιάκριβης της Λευτεριάς».

Η παράσταση είναι διανθισμένη με ποιήματα και δημοτικά τραγούδια ανάλογων της επετείου της 25ης Μαρτίου.

# Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ... ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ 104

Το Σάββατο 23 Μαρτίου

## Ο Καπετάν Απέθαντος

Με τον

Κωνσταντίνο Κουτσουμπλή



Ώρα έναρξης 17.00

## Θέατρο 104

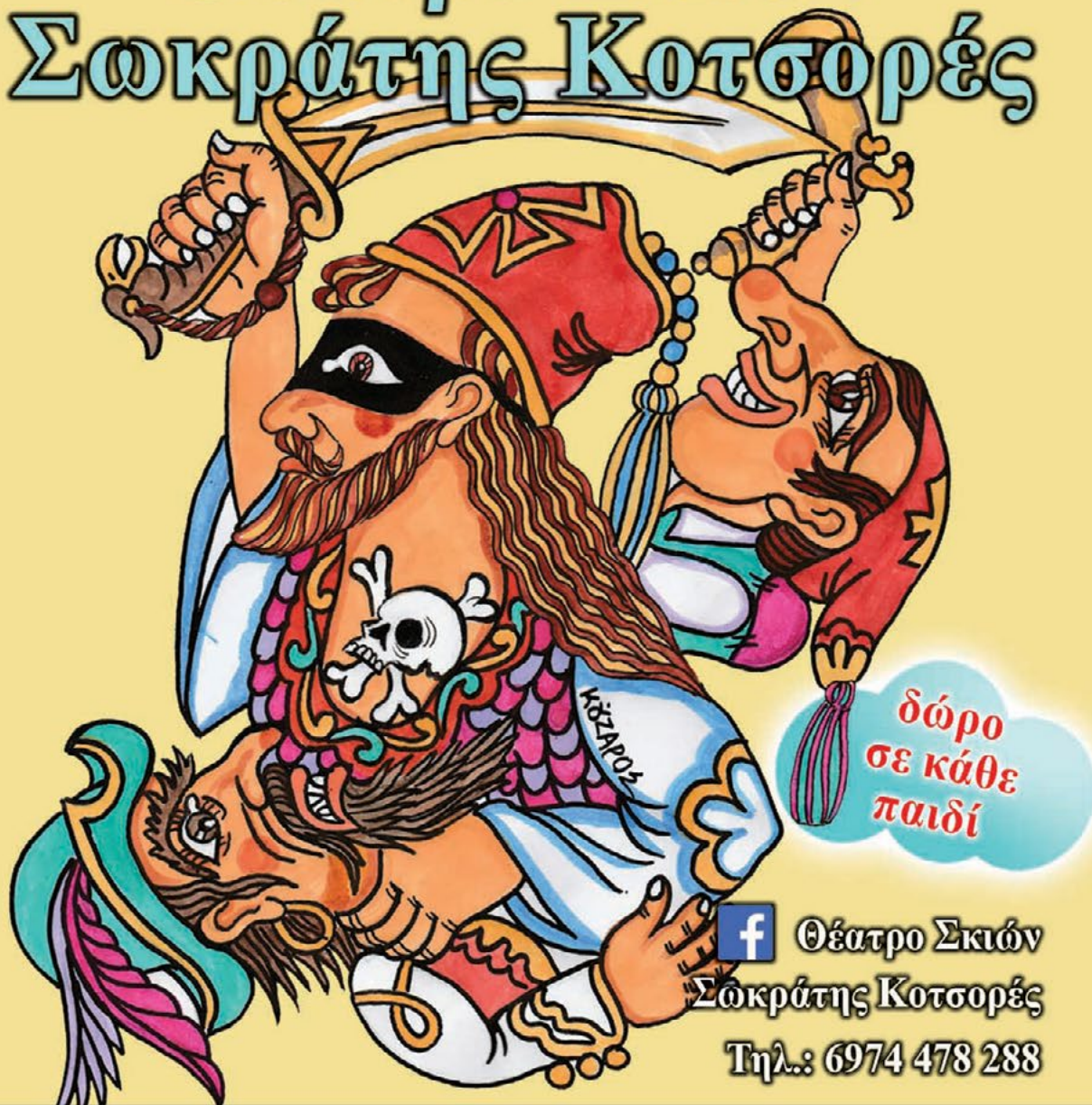
Ευμολπιδών 41 Στ. Μετρό Κεραμεικός

Κρατήσεις θέσεων τηλ. 2103455020 6907549090





# Θέατρο Σκιών Σωκράτης Κοτσορές



## Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΠΕΘΑΝΤΟΣ

**ΚΥΡΙΑΚΗ 17 ΜΑΡΤΙΟΥ, Ώρα: 12.00 μ.μ.**  
**ΚΡΑΤΗΣΕΙΣ ΘΕΣΕΩΝ: 6974478288 - ΕΙΣΟΔΟΣ: 4 ΕΥΡΩ**  
**ΑΙΘΟΥΣΑ ΘΕΑΤΡΟΥ - ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ Ν. ΨΥΧΙΚΟΥ**  
**ΡΗΓΑ ΦΕΡΡΑΙΟΥ & ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑΣ**





Μαζί στο μπερντέ ο  
ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΚΑΝΛΗΣ



# Ο ΚΑΡΑΓΚΙÓΖΗΣ ΣΟΝ ΠÓΝΤΟΝ

Για να θυμούνται οι μεγάλοι και να μαθαίνουν οι μικροί...  
**ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ!**

23 & 24 ΜΑΡΤΙΟΥ 2019 | ΩΡΑ 19:00  
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΔΗΜΟΥ ΘΕΡΜΗΣ

“Ο Καραγκιόζης στον Πόντον”



ANANTAM  
PAAPANTAM

**Taste  
Hellas.**



ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.



# παγκόσμια ημέρα κουκλοθεάτρου 2019



## κυριακή 17 μαρτίου

παραστάσεις  
εργαστήρια  
μουσική

από τις 12:00 το πρωί  
είσοδος ελεύθερη



ελληνικό κέντρο  
κουκλοθεάτρου  
[www.unimahellas.org](http://www.unimahellas.org)  
τηλ. 6909934376

**ΠΟΛΥΧΩΡΟΣ ΡΥΘΜΟΣ**  
γ. παπανδρέου & μ. αλεξάνδρου 23  
ζωγράφου (απέναντι από το πάρκο Γουδί)





ΤΜΗΜΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ



## Παράσταση θεάτρου σκιών «Οι μάχες και η θυσία τού ήρωα του 1821 ΛΑΜΠΡΟΥ ΒΕΪΚΟΥ»

Μια παράσταση για τον ξεχασμένο ήρωα  
του 1821 Λάμπρο Βέικο, του οποίου το όνομα  
είναι στενά συνδεδεμένο με το Γαλάτσι.

**Σάββατο 23 Μαρτίου 2019**  
**ώρα 18:00**

**Πνευματικό Κέντρο**  
**«Θάνος Κωτσόπουλος»**

Αρχιμήδους 2 & Ιπποκράτους, Γαλάτσι

*Προλογίζουν:*

Γιάννης Σαββιδάκης - από τον Σύλλογο Κρητών Γαλασιού  
Ανδρέας Αντωνόπουλος - πρώην πρόεδρος της Ομοσπονδίας  
Φυσιολατρικών και Ορειβατικών Συλλόγων  
Μάνος Ελευθερίου - Αντίδημαρχος Παιδείας

*Ιστορική έρευνα, κείμενο, σενάριο:* Κώστας Τσίππρας  
*Σκηνοθεσία:* Σωκράτης Κοτσορές, Κώστας Τσίππρας  
*Φιγούρες:* Θανάσης Τζοϊτής  
*Σκηνικά:* Σωκράτης Κοτσορές, Γιάννης Νταγιάκος

*Παίζουν οι:* Σωκράτης Κοτσορές, Παναγιώτης Βαγενάς,  
Θανάσης Τζοϊτής, Κώστας Τσίππρας και ο  
τελευταίος εν ζωή μεγάλος καραγκιοζοπαίκτης  
Μίμης Μάνος







*Μηνιαία  
ηλεκτρονική έκδοση  
του Πανελλήνιου Σωματείου  
Θεάτρου Σκιών*

[okaragkiozismas@gmail.com](mailto:okaragkiozismas@gmail.com)

